

Anna Ratajczak

"Teorie integracji europejskiej", J.
Czaputowicz, Warszawa 2018 :
[recenzja]

Rocznik Integracji Europejskiej nr 12, 383-384

2018

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

J. Czaputowicz, *Teorie integracji europejskiej*, Wydawnictwo Naukowe PWN SA, Warszawa 2018, ss. 258.

Zintensyfikowanie procesu integracji europejskiej nastąpiło krótko po zakończeniu II wojny światowej. Kształtowanie nowego porządku w powojennej Europie jawiło się jako zjawisko szczególne z uwagi na szereg zarówno wewnątrzpaństwowych, jak i regionalnych uwarunkowań. Wraz z dynamiką procesu integracji europejskiej rozwijały się też teorie, które miały służyć wyjaśnianiu różnych aspektów integracji niezbędnych dla ściślejszego zrozumienia politycznych, społecznych czy gospodarczych procesów zachodzących na Starym Kontynencie.

Recenzowana praca w kompleksowy i systematyczny sposób omawia różne płaszczyzny teoretycznej konceptualizacji integracji europejskiej. W szczególności, poprzez spójne i logiczne ujęcie tematyki, przyczynia się do lepszego zrozumienia złożonych kwestii merytorycznych.

Praca składa się z siedmiu rozdziałów ułożonych w porządku chronologicznym, poprzedzonych wprowadzeniem, w którym pokrótce nakreślono aktualny stan badań, cel i strukturę pracy oraz zwrócono uwagę na to, co stało się przyczynkiem do napisania monografii.

Konsekwentna prezentacja zagadnień oraz konstrukcja pracy pozwala na poznanie źródeł teorii integracji europejskiej, ich ewolucji i współczesnego znaczenia.

Pierwszy rozdział zatytułowany *Teorie w studiach europejskich*, ukazuje rozwój i zakres studiów europejskich, jak również udział w nich różnych dyscyplin naukowych. Omawiana jest w nim także systematyka teorii integracji europejskiej i podział teorii z uwzględnieniem stanowiska ontologicznego, epistemologicznego oraz głównych aktorów (państwa, aktorzy niepaństwowi) i poziomu analizy (państwo, Unia Europejska).

Kolejny rozdział, pt. *Funkcjonalizm, transakcjonizm, neofunkcjonalizm*, stanowi uporządkowane omówienie poszczególnych teorii, uzupełnione o podejście integracji przez prawo oraz o obszerną charakterystykę, rozwijającego się w ostatnich latach, neofunkcjonalizmu zmodyfikowanego i jego porównanie z neofunkcjonalizmem tradycyjnym.

W rozdziale trzecim, zatytułowanym *Federalizm*, przedstawiona jest geneza europejskiej myśli federalistycznej oraz podstawowe założenia i nurty w ramach federalizmu. Ponadto, w rozdziale tym, wskazuje się na istotne różnice pomiędzy federacją a konfederacją, jak również przedstawia się Unię Europejską na tle tych dwóch pojęć. Na uwagę zasługuje wyszczególnienie i analiza, w kontekście kształtu Unii Europejskiej, czterech modeli demokracji: parlamentarnego, federalnego, konfederacyjnego i konsocjacyjnego. W końcowej części rozdziału Autor omawia problem deficytu demokracji w Unii Europejskiej oraz rozumienie Unii Europejskiej jako imperium.

W rozdziale czwartym, pt. *Teorie międzyrządowe*, wskazuje się na zasadniczą rolę rządów państw członkowskich w procesie integracji europejskiej. W pierwszej części poruszana jest kwestia realistycznego wyjaśnienia integracji europejskiej, w dalszej – kolejne międzyrządowe podejścia do integracji europejskiej: klasyczne, liberalne i nowe podejście międzyrządowe. Na uwagę zasługują zestawienia poczynione przez Autora: porównanie klasycznego oraz liberalnego podejścia międzyrządowego z neofunkcjonalizmem, jak również nowego podejścia międzyrządowego z klasycznym.

Następny rozdział, zatytułowany *Instytucjonalizm*, poświęcony jest badaniom wpływu instytucji na stosunki społeczne. Czytelnik odnajdzie w nim instytucjonalne objaśnienia integracji europejskiej w oparciu o tradycyjny i nowy instytucjonalizm. W ramach nowego instytucjonalizmu w pracy wyróżniono trzy nurty: instytucjonalizm racjonalnego wyboru, historyczny oraz socjologiczny. Wartościowe poznawczo wydaje się być, zamieszczone w końcowej części

rozdziału, wzajemne porównanie nurtów w ramach instytucjonalizmu wraz z innymi podejściami teoretycznymi.

Rozdział szósty, zatytułowany *Teorie zarządzania i europeizacji*, służy między innymi wyjaśnieniu procesu integracji europejskiej z punktu widzenia teorii zarządzania (*governance*). W rozdziale tym omawiana jest teoria wielopoziomowego zarządzania z uwzględnieniem jej porównań do podejść międzyrządowych czy federalizmu. Wskazuje się w nim również na dwa typy wielopoziomowego zarządzania (zhierarchizowany, policentryczny) oraz koncepcję Unii Europejskiej jako państwa regulacyjnego. Czytelnik znajdzie tu również odniesienia do podejścia sieci polityki oraz europeizacji i jej oddziaływania na krajowe obszary polityki.

Ostatni rozdział, pt. *Konstruktywizm*, traktuje o głównych założeniach konstruktywizmu i jego odniesieniach do studiów europejskich. Autor porównuje w nim konstruktywizm i liberalne podejście międzyrządowe, odwołując je do integracji europejskiej. W dalszej części rozdziału, poświęconej normom i tożsamościom, zestawia logikę konsekwencji i stosowności oraz dokonuje podziału typów polityki zagranicznej ze względu na cele (normatywne i nienormatywne) i stosowane środki (normatywne i nienormatywne). Przedstawia także analizę unijnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa z perspektywy konstruktywizmu. Dalsza część rozdziału poświęcona jest porównaniu konstruktywizmu i racjonalizmu, jak również objaśnieniom integracji z perspektywy teorii krytycznych i analizy dyskursu.

W części końcowej, stanowiącej *Zakończenie*, zawarte są wnioski na temat trudności w ukształtowaniu się studiów europejskich jako odrębnej dyscypliny nauki, rozwoju teorii integracji europejskiej i ich współczesnego znaczenia. Autor dokonuje porównania modeli Unii Europejskiej. Zwraca też uwagę, na jej złożoność i przez to brak możliwości uchwycenia przez jedną teorię. Rozważania kończą się próbą odpowiedzi na pytanie o dalszy kierunek rozwoju teorii integracji europejskich poprzez wskazanie czterech dróg teoretycznego rozwoju.

Niewątpliwie recenzowana praca stanowi doskonałe kompendium wiedzy na temat teorii integracji europejskiej, będące cennym źródłem wiedzy dla badaczy i osób zainteresowanych daną tematyką. Na uwagę w szczególności zasługuje kompleksowość i spójność pracy, jak i jej szeroka podstawa źródłowa. Przy opracowaniu monografii wykorzystano bogatą literaturę polską i zagraniczną, z uwzględnieniem najnowszych opracowań tematycznych.

Publikacja w przystępny sposób omawia poszczególne teorie integracji europejskiej, a jest to możliwe dzięki starannemu dopracowaniu monografii i konsekwentnej konstrukcji poszczególnych jej części. Krótki wstęp i podsumowanie w każdym z rozdziałów, jak również liczne tabelaryczne oraz graficzne opracowania własne Autora, mają charakter porządkujący i czynią treści bardziej czytelnymi i łatwiejszymi w odbiorze. Służy temu także, umieszczony w końcowej części, indeks nazwisk, jak i spis tabel i wykresów.

W konkluzji należy podkreślić, iż monografia wnosi wiele dla poznania teorii integracji europejskiej. Publikacja w sposób rzetelny i gruntowny aktualizuje wiedzę, a uznane kompetencje Autora czynią ją specjalistycznym studium z zakresu myśli teoretycznej badanego obszaru.

ANNA RATAJCZAK

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu